

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV 1010, tālr. 67686768, fakss 7244074, e-pasts tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2010.gada 10.maijā Nr.1-5/105
Uz 12.04.2010. Nr.1-04/174-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesai

Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV-1010

Par Tiesībsarga viedokli lietā Nr.2010-08-01

2010.gada 15.aprīlī Tiesībsarga birojā tika saņemta Satversmes tiesas tiesnese A.Brantas 2010.gada 10.aprīļa lēmums par pieaicināto personu, ar kuru tiesnese nolēma atzīt Tiesībsargu par pieaicināto personu lietā Nr.2010-08-01 un uzaicināja līdz 2010.gada 10.maijam paust viedokli jautājumā, vai Civilprocesa likuma 396.panta pirmās daļas vārdi „vai ķīlas ņēmējs, kuram ir tiesības pārdot ķīlu par brīvu cenu”, 396.panta otrās daļas vārdi „bet, ja pieteikumu iesniedzis ķīlas ņēmējs, — arī ķīlas līguma noraksts, pierādījumi par parādnieka brīdinājumu, ja vien no paša akta vai likuma neizriet, ka šāds brīdinājums nav nepieciešams”, 397.panta pirmās daļas vārdi „nepaziņojot par to pieteicējam un parādniekam” un 397.panta otrās daļas vārdi „vai ķīlas ņēmēja parādniekam un ķīlas ņēmējam ir tiesības nekustamo īpašumu pārdot par brīvu cenu” atbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk tekstā – „Satversme”) 92.pantam.

Konstitucionālās sūdzības iesniedzēja, vērsoties Satversmes tiesā, norāda, ka Civilprocesa likuma 396. un 397.panta normas, ciktāl tās attiecas uz ķīlas ņēmēja tiesībām iesniegt pieteikumu par nekustamā īpašuma pārdošanu labprātīgā izsolē tiesas ceļā, kā arī ciktāl tās nedod iespēju parādniekam tiesības būt informētam un pieaicinātam lietas izskatīšanā (iebildumu un pierādījumu iesniegšana), ir pretrunā LR Satversmes 92.pantā noteiktajam, ka ikviens var aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Analizējot pieteicējas izklāstītos argumentus un lūgumu, jāsecina, ka pieteicēja, uzskatot apstrīdētās normas par tādām, kas nenodrošina tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu, vēlas pilnībā izslēgt no Civilprocesa likuma 49.nodaļas „Nekustamā īpašuma labprātīga pārdošana izsolē tiesas ceļā” regulējumu, kas pieļauj ķīlas ņēmējam nodot izsolei nekustamo īpašumu par

brīvi noteiktu cenu, atstājot spēkā tikai regulējumu, kas ļauj īpašniekam (kopīpašuma gadījumā ar pārējo līdzīpašnieku piekrišanu) vērsties tiesā ar pieteikumu par nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izolē tiesas ceļā.

Lai izvērtētu apstrīdēto tiesību normu atbilstību Satversmes 92.pantam, pirmkārt, ir nepieciešams aplūkot minēto jautājumu vēsturiskajā griezumā.

Modernās starptautiskās cilvēktiesību sistēmas aizsākumi rodami jau pēc Pirmā pasaules kara, taču detalizētāks cilvēktiesību uzskaitījums parādās tikai 1948.gadā līdz ar ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas pieņemšanu, kas politiskās, ekonomiskās, sociālās un solidaritātes tiesības padarīja par universāliem standartiem visā pasaulē¹. 1990.gada 4.maijā, pieņemot deklarāciju "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" un parakstot deklarāciju "Par pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos", atjaunotā Latvijas Republika ne tikai garantēja, ka valsts ievēros vispārārtītās cilvēktiesības, bet arī, pievienojoties ANO Vispārējai cilvēktiesību deklarācijai un Starptautiskajam paktam par pilsoņu un politiskajām tiesībām, apņēmas garantēt ikviena indivīda tiesības uz augstāk minētajos starptautiskajos līgumos nostiprinātajām cilvēktiesībām.

Parakstot Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (turpmāk tekstā – „Konvencija”), kas Latvijas Republikā stājās spēkā 1997.gada 27.jūnijā, Latvija tāpat apstiprināja apņemšanos ievērot ECPAK 6.pantu, kas garantē ikvienam tiesības uz taisnīgu tiesu.

Šobrīd Civilprocesa likuma 49.nodaļa „Nekustamā īpašuma labprātīga pārdošana izolē tiesas ceļā” [395.-399.pants] ir pārņemta no 1938.gada Civilprocesa likuma 14.nodaļas „Nekustamā īpašuma labprātīga pārdošana izolē tiesas ceļā” [1663.-1665.pants], kad Latvijas Republikas Satversmē vēl nebija iekļauta 8.nodaļa un 92.pants, kas nosaka valsts pienākumu indivīdam nodrošināt taisnīgu tiesvedības procesu. Salīdzinot spēkā esošo Civilprocesa likuma 49.nodaļu ar trīsdesmito gadu beigās spēkā esošo Civilprocesa likuma 14.nodaļu iekļauto līdzīgo regulējumu, jāsecina, ka likumdevējs redakcionāli un pēc būtības iekļāvis trīsdesmito gadu beigu normatīvo regulējumu par nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izolē tiesas ceļā Civilprocesa likuma 49.nodaļā, neizvērtējot indivīda tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanas aspektu.

Kā atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk tekstā – „ECT”), pamatojoties uz Konvencijas 1.pantu, katrai Konvencijas dalībvalstij ikvienam, kas atrodas tās jurisdikcijā, ir jānodrošina šajā Konvencijā minētās tiesības un brīvības. Pienākums nodrošināt tiesību, kas noteiktas Konvencijā, efektīvu izpaušmi valstij var rezultēties pozitīvos pienākumos. Attiecībā uz Konvencijas Pirmā protokola 1.pantā garantētajām tiesībām šie pozitīvie pienākumi var būt saistīti ar noteiktiem pasākumiem, lai aizsargātu tiesības uz īpašumu, pat lietās, kas ietver prāvas starp indivīdiem vai komercsabiedrībām. Tas, sevišķi, nozīmē to, ka valstīm ir pienākums gādāt par tiesas procesiem, kas piedāvā

¹ Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I.Ziemeles redakcijā, Rīga, 2000.,12.-15.lpp.

nepieciešamās procesuālās garantijas un tādēļ sekmē iekšzemes tiesas un tribunālus efektīvi un taisnīgi izspriest strīdus starp privātpersonām².

Brīvā tirgus ekonomikas apstākļos valsts nevar ierobežot indivīdu rīcību slēgt darījumus, piemēram, vienoties par ķīlas atsavināšanu izsoles ceļā par brīvi noteikto cenu, taču tiesību un interešu aizskāruma gadījumā valstij ir jānodrošina indivīdam tiesību aizsardzības mehānisms, ko valsts garantē Satversmes 92.pantā. Iespēja tiesību aizskāruma gadījumā nodot strīdu izvērtēšanai taisnīgā tiesā ir viena no tiesiskas, demokrātiskas valsts pazīmēm. ECT lietā *Delkur pret Beļģiju* norādīja, ka demokrātiskā sabiedrībā konvencijas izpratnē tiesībām uz taisnīgu tiesu ir tik liela nozīme, ka Konvencijas 6.panta pirmās daļas sašaurināta tulkošana neatbilstu minētā institūta mērķim un nozīmei³.

Konvencijas 6.pantā minētās tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu prasa, lai valsts nodrošinātu pieeju tiesai, kura ir ar likumu noteikta, ir neatkarīga un objektīva, izskatot lietu nodrošina pusēm vienlīdzīgas iespējas tiesas procesā, tiesības uz attiecīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu aizstāvību, tiesības saņemt juridisku, kā arī tulka palīdzību, tiesības lūgt pieaicināt un nopratināt lieciniekus, izskata lietu saprātīgā termiņā un taisa pamatotu spriedumu. Procesuālajām tiesību normām ir jānodrošina, ka lietas izskatīšana ir taisnīga attiecībā pret visiem lietas dalībniekiem, kas ir iesaistīti iztiesāšanā.

Satversmes tiesas lietā Nr.2010-08-01 apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 92.pantam ir vērtējama no tāda aspekta, vai minētajā procesā pusēm ir nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas, t.i., saprātīga iespēja parādīt lietu tādos apstākļos, lai nenostādītu vienu prāvnieku mazāk labvēlīgos apstākļos salīdzinot ar otru prāvnieku. Pušu stāvoklim procesā jābūt taisnīgi nolīdzsvarotam. Tiesības uz taisnīgu tiesu paredz iespēju prāvniekam būt informētam par visiem iesniegtajiem pierādījumiem un izdarītajām piezīmēm un paust viedokli par tiem⁴.

Aplūkojot apstrīdētās normas no šāda aspekta, jāsecina, ka Civilprocesa likuma 396. un 397.pants nenodrošina pusēm vienlīdzīgas iespējas. Normatīvais regulējums, kas neparedz obligātu brīdināšanas nosacījumu, pieļauj situāciju rašanos, ka ķīlas devējs nevar izmantot pozitīvo tiesību nokārtot saistību līdz labprātīgas izsoles noteikumu apstiprināšanai tiesā. Tāpat regulējums negarantē taisnīgu izsoles sākumcenas noteikšanu, lai būtiski neaizskartu ķīlas devēja materiālās intereses. Vēsturiski romiešu tiesībās ķīlas pārdošana bija retums un to pielietoja izņēmuma gadījumos, piemēram, ja ķīlas ņēmējs bija valsts kase⁵. Šādā gadījumā valsts nodoms apzināti pazemināt cenu nebūtu iespējams valsts interešu aizsardzības dēļ, savukārt šī brīža regulējumā pieļauj indivīdam, kas ir ķīlas ņēmējs, pazemināt nekontrolēti izsoles sākumcenu, un tiesai nav uzlikts par

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 25.jūlija sprieduma lietā *SOVTRANSVTO HOLDING v. UKRAINE* 96.punkts. www.echr.coe.int

³ 1970.gada 17.anvāra nolēmums lietā *Delkur pret Beļģiju*, 25.punkts.

⁴ 1993.gada 23.jūnija nolēmums lietā *Ruiz-Mateos pret Spāniju*, 63.punkts.

⁵ J.Rozenfelds. *Lietu tiesības, Zvaigzne ABC, 2002, 213.lpp.*

pienākumu izsvērt izsoles sākumcenas atbilstību ķīlas devēja interesēm samaksāt savu parādu.

Ir apšaubāms arī Civilprocesa likuma 49.nodaļā minētais labprātības princips, jo ķīlas devēja labprātīgā piekrišana vienpusēji noteiktajai brīvajai cenai tiesas procesā netiek apstiprināta ne līdz tiesvedības uzsākšanai, ne tiesvedības gaitā, jo ķīlas devējam ir ne tikai liegts rakstveidā sniegt paskaidrojumus, bet arī piedalīties tiesas sēdē.

ECT ir atzīmējusi savā judikatūrā, ka ne vienmēr tiesai būs pienākums pilnībā pārbaudīt visus pierādījumus. Šim aspektam būtu izšķiroša nozīme, ja tas būs nepieciešams taisnīga nolēmuma pieņemšanai saprātīgā termiņā⁶. Velkot analogiskas paralēles šim secinājumam, minētajā Satversmes tiesas lietā, jāteic, esošās Civilprocesa likuma 396. un 397.panta apstrīdētās redakcijas neliecina, ka tiesas pie noteiktā procesuālā regulējuma var pieņemt taisnīgu nolēmumu.

Piešķirot Civilprocesa 396. un 397.pantā ķīlas devējam un ķīlas ņēmējam tiesības piedalīties tiesā vai tikai ķīlas devējam sniegt paskaidrojumus tiktu nodublēti jau Civilprocesa likumā ietvertie alternatīvie strīdus izskatīšanas modeļi starp piedzinēju un parādnieku, tādēļ minēto pantu grozīšana esošās nodaļas ietvaros nav lietderīga.

Ņemot vērā augstāk minēto, lūdzu atzīt Civilprocesa likuma 396.panta pirmās daļas vārdu „vai ķīlas ņēmējs, kuram ir tiesības pārdot ķīlu par brīvu cenu”, 396.panta otrās daļas vārdu „bet, ja pieteikumu iesniedzis ķīlas ņēmējs, — arī ķīlas līguma noraksts, pierādījumi par parādnieka brīdinājumu, ja vien no paša akta vai likuma neizriet, ka šāds brīdinājums nav nepieciešams”, 397.panta pirmās daļas vārdu „nepaziņojot par to pieteicējam un parādniekam” un 397.panta otrās daļas vārdu „vai ķīlas ņēmēja parādniekam un ķīlas ņēmējam ir tiesības nekustamo īpašumu pārdot par brīvu cenu” par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam.

Tāpat vēlamies informēt Satversmes tiesu, ka Tiesībsarga birojā nav saņemtas sūdzības par Civilprocesa likuma 396. un 397.pantu neatbilstību Satversmes 92.pantam, tādēļ atzinumi par minēto jautājumu nav sniegti.

Ar cieņu
Tiesībsargs

R.Apsītis

Tivaņenkova 67686768

⁶ ECT nolēmums lietā Engel u.c. pret Nīderlandi.